

■ Векапомнае

ЛЕТАПІС ВОГНЕННАГА ЧАСУ

Партызанскія часопісы раскрываюць малавядомыя старонкі вайны

Калі раней даследчыкаў цікавілі пераважна баявыя дзеянні партызанаў, то цяпер інтарэс павярнуўся ў іншы бок. Пра побытавыя малавядомыя аспекты жыцця атрадаў гісторыкі даснаюцца з рукапісных часопісаў таго часу.

Сёлета супрацоўнікамі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны быў выпушчаны каталог «Партызанскія рукапісныя часопісы Мінскай вобласці». Прэзентацыя выдання прайшла ў Мінскім абласным краязнаўчым музеі ў Маладзечне і была прысвечана 80-годдзю з дня заснавання Мінскай вобласці. Экзэмпляры кнігі ўжо цяпер можна пагартаць у раённых музеях і бібліятэках Міншчыны.

— Трэба сказаць, што рукапісныя часопісы — унікальная гістарычная крыніца, — расказвае дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Дзмітрый ШЛЯХЦІН, — У музейным зборы налічваецца 248 адзінак партызанскіх рукапісных часопісаў, якія маюць статус гісторыка-культурнай каштоўнасці катэгорыі «1». Музей па праве ганарыцца своеасаблівай «партызанскай энцыклапедыяй» аб жыцці, барацьбе і творчасці народных мсціўцаў. З побытавых замалёвак мы даснаёмся пра штодзённы быт чалавека падчас вайны, тэксталагічны аналіз матэрыялаў паказвае стылі пісьма рэдактараў і аўтараў (трэба сказаць, што далёка не ўсе карэспандэнты мелі прафесійную адукацыю журналіста). Ёсць мастацкія тэксты, вершы і нават цэлыя паэмы на беларускай і рускай мовах. Нам сустрэкаліся інфармацыйныя тэксты — праванавіны з фронту, пра дзейнасць саюзнікаў у Паўночнай Афрыцы.

Робота над каталогам пачалася ў 2008 годзе. Летась супрацоўнікі музея ўжо прэзентавалі каталог «Партызанскія рукапісныя часопісы Магілёўскай вобласці»,

а ў будучыні плануецца паўнаватаснае даследаванне гістарычных матэрыялаў з іншых абласцей. Ёсць шанец, што чытачы праз нейкі час змогуць дакрануцца і да факсімільнага выдання.

Наталля ФІЛІПОВІЧ, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела пісьмовых і выяўленчых крыніц Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і аўтар-складальнік каталога, падзялілася найбольш цікавымі момантамі даследавання:

— На маю думку, у нас сёння сабрана найбольш поўная калекцыя рукапісных часопісаў. Мы пачыналі навуковае даследаванне калекцыі з партызанскіх часопісаў Магілёўскай вобласці (122 адзінкі), бо менавіта там з'явіўся першы часопіс за аўтарствам лясных байцоў. Што датычыцца Міншчыны, калекцыя налічвае 101 адзінку — гэта другая па колькасці выданняў вобласць. У каталогу мы рабілі акцэнт на гісторыі ўзнікнення кожнага атрада, на яго дзейнасці і на тых асаблівацях, якія раскрываліся праз часопіс.

Па словах даследчыцы, кожнае выданне існавала ў адзінкавым экзэмпляры, гэтакі эксклюзіў. Пасля таго, як гатовы нумар выходзіў у свет, яго чыталі, перадаючы з рук

у рукі. Мэты і задачы рукапісных часопісаў былі адзіныя. Яны з'яўляліся адной з крыніц агітацыйна-прапагандыскай і ідэйна-выхаваўчай работай сярод партызанаў. У гэтых самаробных «кніжачках» знаходзілася месца для вершаў, апавяданняў, гумару і нават красвордаў.

Як выглядае партызанскі часопіс? Нельга сказаць дакладна. Гэта можа быць сшытак або альбом самага рознага памеру. Матэрыялы друкавалі на машынцы ці пісалі ад рукі, а потым афармлялі малюнкамі — алоўкам, гуашшу ці нават

звычайнай асадкай. Большасць малюнкаў выканалі самадзейныя партызанскія мастакі, але частка часопісаў ілюстравалася вядомымі беларускімі мастакамі Г. Бржазоўскім, М. Гурло, С. Лі, У. Сухаверхавым, Л. Бойкам. Рэдактарамі, як правіла, становіліся сакратары партарганізацый, камандзіры, а вось склад аўтараў быў рознабаковы. Абсалютная большасць «пішучых» партызан адносілася да інтэлігенцыі, сярод іх высокая была доля настаўнікаў — каля 16 працэнтаў. З тэкстаў мы даведваемся пра тое, як людзі траплялі ў партызанскія брыгады, як яны жылі паміж баявымі аперацыямі. Тут пісалі не толькі пра падзвігі, але і

ў 1950—1960-я гады, сотні людзей, якім патрабавалася дакументальнае пасведчанне сваёй партызанскай дзейнасці, або родзічы, што хацелі вызначыць лёс сваякоў-партызанаў, маглі б атрымаць гэтыя звесткі, — падзялілася Наталля Іосіфаўна.

Цікава, што для партызанаў рукапісныя часопісы былі каштоўнасцю, напэўна, нароўні з сакрэтнымі паперамі. Калі для атрада наступала небяспечная сітуацыя, іх хавалі разам са штабнымі дакументамі. «18 мая 1944 года, падчас адступлення перад перавышаючымі сіламі праціўніка і знаходжання ў бязвыхадным становішчы, наш часопіс «Большевик» разам са штабнымі дакументамі быў затоплены ў рэчцы паміж вёскамі Прыстань і Кабылічамі. Пасля чаго высушаны і зноў пушчаны ў масы», — пісаў адзін з камандзіраў партызанскага фарміравання.

— У грамадстве замацаваліся стэрэатыпы пра ваенныя падзеі, — адзначае Дзмітрый Шляхцін. — Напрыклад, хто такі ва ўяўленні некаторых людзей беларускі партызан? Барадаты дзядзька, які ў лапцях сядзіць на балоце і перыядычна выходзіць граміць нямецкія гарнізоны. Але ж насамрэч гэта далёка не так. Партызанскі рух быў добра адладжанай сістэмай, якая мела органы кіравання, цэнтральны штаб, планы дзейнасці. Канешне, за ўсім гэтым усё роўна стаяў чалавек, і пра яго мы стараемся расказваць. У музеі арганізавана вялікая экспазіцыя «Партызанскі шпіталь», сабрана калекцыя прадметаў, якімі людзі карысталіся кожны дзень. Уся гэта праца скіравана на тое, каб даць нам з вамі поўнае ўяўленне пра той складаны перыяд гісторыі. Зрабіць клопаты і радасці партызан блізкімі да разумення сучасных людзей.

Рагнеда ЮРГЕЛЬ

■ Тэлепраект

У новым фармаце

На Гродзенскай тэлестудыі вырашылі аднавіць

адну з самых папулярных некалі праграм «Толькі па пятніцах»

Успомнілі пра знакамітую перадачу невыпадкова. Сёлета тэлерадыёкампанія «Гродна» адзначае 50-гадовы юбілей. І гэта добрая падстава, каб перакінуць масток з мінулага ў сучаснае, параўнаць тагачасныя праблемы і сённяшнія. Менавіта на гэтым і будзе будавацца адноўлены праект «Зноў «Толькі па пятніцах».

Зараз ідзе актыўная работа над новай праграмай, праглядаюцца сотні метраў кіна- і відэаплёнкі. Вядучыя **Надзея САКАЛОВА і Кацярына ШРУБЕЙКА** хвалююцца: прайшло амаль дваццаць гадоў, як выйшаў апошні выпуск папулярнай перадачы. Надзея Сакалова прызнаецца, што не адразу прыняла прапанову кіраўніцтва тэлерадыёкампаніі, але потым згадзілася. За больш чым 10 гадоў існавання праграмы назапашаны багаты архіўны матэрыял. Фрагменты могуць арганічна ўпісацца ў новы фармат. Значную ролю таксама адыграў і той факт, што многія гродзенцы і жыхары рэгіёна памятаюць праграму да гэтага часу.

— Мы выходзілі толькі ў прамым эфіры. У студыю запрашалі абавязкова чыноўніка ці іншых адказных асоб. Нагоды для гэтага служылі крытычныя сюжэты. На кожнай праграме дзяжурылі рэдактары, якія прымалі тэлефонныя званкі. І трэба сказаць, пытанні задаваліся даволі вострыя, яны агучваліся, — адзначае Надзея Сакалова.

Як успамінаюць вядучыя, новую канцэпцыю падтрымаў былы старшыня абласнога Камітэта па тэлебачанні і радыёвяшчанні Іван Граблеўскі. Падабралася чацвёрка вядучых у складзе Кацярыны Шрубейкі, Надзеі Сакаловай, Ігара Лякіна і Віктара Блізняца. Тэм хапала: ад вырашэння бытавых, камунальных праблем да палітычных. Былы Савецкі Саюз уступіў у перыяд перабудовы, пачаліся прыгранічныя канфлікты. Мяжа раздзяляла суседзяў адной вёскі. Жыхары беларуска-літоўскага памежжа не ўяўлялі, што яны павінны ехаць на нейкі пагранічны пункт пропуску, калі іх родныя жывуць літаральна за сотню метраў.

— Мяжа прайшла праз лёсы, — кажа Кацярына Шрубейка, — людзі не маглі схадзіць у царкву ці на могілкі, бо іх аддзяліла мяжа. Была сітуацыя, калі вясковец не мог набраць вады з калодзежа, бо той знаходзіўся за мяжой. Мы часта бывалі ў такіх вёсках, прысутнічалі на сходах, дзе жыхарам тлумачылі правілы пры перасячэнні мяжы. Зараз нагадаем гэтыя факты ў новым фармаце праграмы і раскажам, як цяпер жывуць героі былых сюжэтаў з прыгранічча.

Людзі цягнуліся да адкрытага дыялогу: на цэнтральных каналах пачалі выходзіць папулярныя праграмы «Погляд», «600 секунд» і іншыя. Для гродзенцаў такім аналагам стала перадача «Толькі па пятніцах». Яе рэйтынг быў неверагодны, адзначае **дырэктар тэлерадыёкампаніі «Гродна» Мікалай МЕЛЬЯЧЭНКА.**

Падчас вячэрняга эфіру вуліцы пусцелі, усе спяшаліся дамоў, каб не прапусціць чарговы востры дыялог на актуальныя тэмы. Упершыню кожны чалавек мог напрамую

атрымаць адказ на пытанне ад любога чыноўніка. Гэта зараз у практыку ўвайшлі прамыя лініі з адказнымі асобамі, а тады сувязь была толькі праз тэлевізійны эфір. А калі хто не прыходзіў на праграму, яго месца пуставала, а вядучыя агучвалі, хто і чаму не прыйшоў. Праграма праіснавала да 1999 года.

— Перад тэлебачаннем пачалі ставіцца іншыя задачы, трэба было ўзнаўляць краіну, і ўсе сілы былі накіраваны на гэта. Але праграма адыграла сваю ролю. Людзі, як кажуць, выпусцілі пару, многія дабіліся справядлівасці. А многія яшчэ доўгі час тэлефанавалі, каб журналісты праграмы «Толькі па пятніцах» прыехалі, навялі парадак.

Новы фармат абавязкова знойдзе свайго гледача, упэўнены на тэлестудыі. Гэта будзе не толькі рэтра ці нешта настальгічнае. А погляд з мінулага ў сёння.

Маргарыта УШКЕВІЧ